

Tampereen seudun kieliryhmät – eilen ja tänään

Tampere kieliyhteisönä. Toim. Harry Lönnroth. SKS 2009. 256 s.

■ Teoksen kirjoittajat ovat otaneet melkoisen haasteen ryhtyessään tutkimaan Tampereen kieliyhteisönä. Teoksessa tavoitellaan pitkää historiallista perspektiiviä, joka on itse

asiassa pitempi kuin kaupungin historia (vuodesta 1779), ja käsitellään kaikkia kaupungissa eri aikoina puhuttuja kieliä. Lukija huomaa pian, että jotkut kirjoittajat ovat voineet hyödyntää runsasta tutkimusmateriaalia, kun taas toiset ovat saaneet nähdä vaivaa löytääkseen yleensä jotain tietoja Tampereen kieliryhmistä eri ajoilta. Historia ja väestötiede ovat välttämättömiä apuvälineitä, jos haluaa tutkia kieliyhteisöä kielisosiologisesta makroperpektiivistä. Tässä teoksessa aputieteet saavat kuitenkin useimmin pääroolin kielitieteellisen tiedon puuttumisen takia.

Kolmella ensimmäisellä kirjoittajalla on luotettava lähde-pohja esitykselleen. Kaija Kuirin osoittaa, että Tampereen suomen juuret ulottuvat aikaan, jolloin suomi ei vielä ollut suomea siinä mielessä kuin nykyään. Hämeen murre ja lounaissuomen murre ovat suomen vanhimmat murteet, ja näistä edellistä pidetään alkuperäisimpänä. Suomenkielinen Sisä-Suomi oli rannikkoseutuihin verraten enemmän eristyksissä vierailta vaikutteilta. Hämeen murre levisi tosin hämäläisten varsinaisen asuinalueen ulkopuolelle ja sai vaikutteita muista murteista. Artikkelin kirjoittaja korostaa, että Tampereen seudun murre on vanhaa ja konservatiivista mutta myös yleinen ja laajalle levinnyt. Nykyinen neutraali yleiskieli on suuressa määrin hämäläistä joskaan ei juuri tampereilaista.

Liisa Mustanoja jatkaa Kuirin dialektologista pohdintaa esittelemällä kahden sosiolingvistisen tutkimuksen tuloksia

(vuosilta 1977 ja 1997). Kyse on klassisista tutkimuksista, joissa etukäteen määritellyt kielelliset variaabelit, muuttujat, edustavat kaupunkikielen äänne- ja muoto-oppia, ja joissa informantit on valittu tiettyjen sosiaalisten muuttujien mukaan. Nämä tutkimukset vahvistavat Kuirin tuloksia. Tampereella puhuttu suomi lähenee yleiskieltä ja välimatka Helsingissä puhuttuun yleiskieleen pienenee. Mutta vaikka Helsingin ja Tampereen puhekielet alkavat muistuttaa toisiaan, hämäläinen murrepiirre näyttää säilyvän, ehkä siksi että sillä on uusi identiteettiä vahvistava tehtävä.

Maija Louhivaaran artikkeli käsittelee otsikostaan huolimatta paljon muutakin kuin Tampereen kadunnimiä. Kirjoittaja tarkastelee erityyppisiä nimiä ja tekee tarkkaa selkoa mitä niiden etymologiasta tiedetään tai uskotaan tiedettävän. Mielenkiintoinen tieto on saamen vaikutus nimimuodoissa. Louhivaaran mukaan esimerkiksi kaupunginnimi *Tampere* voi juontua saamesta ja olla luonnonnimi (**timpil* suomen ja saamen yhteisessä kantakielessä), jonka merkitys on ”laukama, koskessa tai sen niskalla oleva tasaisesti virtaava alue”. Kuirin dialektologista kuvausta täydentää nimitutkija Louhivaara. Kirjan alun kolme kielitieteellistä artikkelia muodostavat hyvän kokonaisuuden.

Tampereella puhuttu ruotsi ei ole ollut samassa määrin tieteellisen tutkimuksen kohteena kuin muutamissa muissa ruotsinkielisissä tai kaksikielisyys- tai useampikielisyys-kaupungeissa puhuttu ruotsin kieli. Harri

Lönnrothin Tampereen ruotsia ja kaupunkia kielisaarekkeena käsittelevä aihe ei ole helppo. Ehkä sen vuoksi artikkelissa on varsin pitkiä pohdintoja aiheen kannalta toisarvoisista kysymyksistä. Kaupungin historia teollistumiskehityksineen olisi voinut olla taustoittavana johdantoartikkelina, jolloin vastaavia tietoja olisi voitu jättää pois hänen ja muidenkin kirjoittajien artikkeleista. Lukuisat viittaukset kielisosiologiin/sosiolingvistiin teoksiin vaikuttavat myös melko tarpeettomilta, koska Lönnroth ei itse esittele ja analysoi kielilaineistoa. Hän ei myöskään hyödynnä tamperelaisten informanttien kanssa tehtyjä nauhoituksia, jotka ovat osa Svenska Litteratursällskapetin projektia *Spara det finlands-svenska talet*. Informantit vastasivat kieltä ja kielenkäyttöä koskeviin kysymyksiin, minkä vuoksi aineistolla on arvoa sekä nauhoitetun kielen että vastausten takia. Sofie Henrichson valmistelee väitöskirjatutkimusta kielisaarekkeiden ruotsista, mutta Lönnroth ei ole käyttänyt yhtäkään hänen aiheestaan julkaisemaa artikkelia. Olen kuitenkin täysin samaa mieltä Lönnrothiin kanssa siitä, että Tampereen ruotsi ei sinällään ole kielen varieteetti (alalaji) omine erityispiirteineen. Moni asia puhuu tämän puolesta. Mahdollista olisi myös spekuloida, onko Tampereen ruotsi homogeenisempää kuin ruotsin kieli Helsingissä, Turussa tai Vaasassa, jos sen ominaispiirteitä ovat sosiaalisen variaation (vaihtelun) puuttuminen ja murrejälkien vähäisyys. Mihin-kään tämänkaltaiseen sosio-

lingvistiseen analyysiin ja johdantoartikkelien tekoon Lönnroth ei ryhdy.

Kirjaan sisältyy myös erittäin hyvin jäsenneilty ja jännittävä artikkeli, joka käsittelee suomalaisten ja venäläisten suhteita Tampereella 1800-luvun lopun venäläistämiskaudelta sisällissotaan 1918. Sen kirjoittaja, historiantutkija *Sami Suodenjoki* liikkuu suveenisti Tampereen paikallistason ja Suomen suuriruhtinaskunnan kansallisen tason välillä taustanaan Venäjän imperiumi. Silloinkin kun hän kuvaa suurpoliittisia tapahtumia kaukana Tampereesta, hän liittää ne taitavasti suomalaisten ja venäläisten kohtaamisiin Tampereen kaduilla ja toreilla. Suodenjoki kirjoittaa asiantuntevasti siitä miten venäläisvaikutus on eri aikoina ja etenkin sisällissodan aikana 1918 mielletty, kun Tampere oli käytännössä taistelukenttänä.

Brigitte von Witzleben käsittelee artikkelissaan saksalaisuutta Tampereella. Artikkelissa yhdistellään lähinnä elinkeino- ja sukuhistoriaa. Kieleen liittyviä huomioita hän esittää vain artikkelinsa alussa kommentoidessaan henkilö- ja paikannimiä, joille oletetaan germaaninen alkuperä. Hän muun muassa esittää, että *Pyy-nikki* on germaaninen nimi (nimistä *Biniki*, *Byniki*, *Binnike*). Louhivaara sitä vastoin esittää artikkelissaan, että kyseessä on suomalainen nimi *Pyy-Nikki*, jossa jälkimmäinen osa on etunimi tai sukunimi ja ensimmäinen osa lisänimi. Tämä tulkinta vaikuttaa osuvammalta. Mielenkiintoinen on selvitys Tampereen saksankielisten suhteesta kaupungin

suomenkieliseen ja ruotsinkieliseen väestöön.

Kirjan viimeisessä artikkelissa Sirkku Latomaa selvittää tilastotietojen avulla Tampereen kasvavaa monikielisyttä. Artikkeli on esikuvallinen selkeä ja johdonmukainen, asiantiedot ovat luotettavia ja huolella valittuja. Samalla artikkeli toimii eräänlaisena kertauksena ja yhteenvetona edeltävissä artikkeleissa käsitellyistä tai sivutuista asioista.

Yhteenvetona voin todeta että kirja sisältää runsaasti hyvää perustietoa mutta se olisi kaivannut artikkelien parempaa niveltämistä toisiinsa. Nyt artikkelit ovat täysin erillisiä, mikä on aiheuttanut runsaasti toistoa. Tampere kieliyhdistö on kuitenkin kiistatta tärkeä ja arvokas tutkimuskohde.

Marika Tandefelt